

”*Man* får det intrycket av dig”

En samtalsanalytisk studie i journalisters användande av
det indefinita pronomenet *man* i partiledarintervjuer.

Abstract

One (generic you) gets that impression of you – A conversation analytical study in journalists use of the indefinite pronoun *one* (generic you) in interviews with party leaders.

Örebro University, Department of Humanities, Media and communication studies, C-study.

Supervisor: Mats Ekström

Author: Johanna Nordin

This article investigates the role of *one* (generic you, Swedish: *man*) and the ways in which it is used by the journalists in interviews with party leaders during the Swedish 2010 election campaign. The author argues that *one* is a useful flexible journalistic resource which has got the power to legitimize both the utterance in which it is placed by the journalist and the professional practice of journalism and that it also has got the power to invite the public to include itself in the pronoun, which strengthens the legitimacy even more. The author further claims that *one* is a complex pronoun which meaning depends on the context and describes *one*'s different functions in the framework of news interviews.

Keywords: conversation, analysis, journalism, ideology, tribune of, on behalf of, interview, communication.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeformulering	2
2. Tidigare forskning.....	3
2.1 Pronomen och pronominella skiften.....	3
2.2 Folktribun och tal å andras vägnar	6
2.2.1 Tre sätt att fördela ansvaret	8
2.2.2 Footing.....	9
2.2.3 Tal å andras vägnar-positioner	9
2.3 Sammanfattning av forskningsläget	10
3. Teoretiska utgångspunkter	12
3.1 Journalistiska ideologin.....	12
3.2 Conversation Analysis.....	13
3.2.1 CA som teoretisk utgångspunkt	13
3.2.2 CA som metod.....	14
3.2.3 CA i studier av nyhetsintervjuer.....	15
3.3 Sammanfattning av teoretiska utgångspunkter.....	16
4. Tillvägagångssätt.....	18
4.1 Val av material och metod	18
4.2 Beskrivning av material och avgränsningar	19
4.2.1 Kvantitativ beskrivning av materialet	20
4.2.2 <i>Man, jag</i> och <i>vi</i> i materialet.....	20
4.3 Metodproblem	21
4.3.1 Reliabilitet och validitet	21
5. Analys.....	23
5.1 Inkluderar fler och gör journalisten medansvarig	23
5.2 Gör ett sanningsanspråk	25
5.3 Låter publiken inkludera sig själv	26
5.4 Konfronterar politikern	28
5.5 Skapar jämställdhet i talsituationen.....	30
6. Slutsatser	32
Sammanfattning	
Käll- och litteraturförteckning.....	
Bilagor.....	

1. Inledning

Under de senaste decennierna har intervjun utvecklats och kommit att bli en dominerande form för tal- och textproduktion i massmedia och intervjun beskrivs idag som en av de mest avgörande arbetsmetoderna i modern journalistik (Ekström, Kroon och Nylund, 2006: 9). Politik är en av många företeelser vi som publik skapar oss en uppfattning om utifrån den bild som målas upp i medierna. Eftersom det i stor utsträckning är på detta vis folket får en inblick i politiken är den medierade bilden betydelsefull.

En av de senaste stora politiska händelserna i Sverige är det svenska riksdagsvalet 2010 som av många har beskrivits som ett historiskt val. För första gången fick Sverige en borgerlig regering två mandatperioder i följd samtidigt som Socialdemokraterna gjorde sitt sämsta val på nästan hundra år. I de livesända partiledarutfrågningarna i samband med valrörelsen uppmärksammade jag hur vanligt förekommande det var att både journalister och politiker använder sig av pronomenet *man*, både som den de talar om men även för att förankra påståenden i. Journalister sa att ”*man* får intrycket av att ni är oense” och politiker menade att ”*man* måste kompromissa med varandra”, men vem är egentligen *man* och vad åstadkommer detta *man* i formuleringarna?

Man är ett indefinit (även kallad obestämt) pronomen som är opersonligt och har en obestämd innebörd (Moberg, 1998). Indefinita pronomen är enligt Nationalencyklopedin pronomen som betecknar någon eller något som läsaren inte förväntas kunna entydigt identifiera utifrån talsituationen (<http://www.ne.se/indefinita-pronomen>). Att som talare använda ordet *man* innebär alltså att talaren refererar till en obestämd referent.

Det explicita användandet av personliga pronomen är den vanligaste formen av tal å andras vägnar som är en av de viktigaste metoder som talare använder sig av för att visa och förhandla sociala positioner och tillhörigheter i samtal (Ekström, 2008: 2-3) och valet av pronomen antyder sålunda hur en individ ser på världen (Moberg, 1998: 58).

Clayman (2002, 2007) och Deuze (2005) har båda studerat den journalistiska ideologin. Deuze menar att den journalistiska ideologin är en samling strategier och värderingar som delas av den professionella journalistikens medlemmar och att dessa värderingar utgör normer som journalistiken bör sträva efter för att legitimera sin yrkesutövning (Deuze, 2005: 245-247). Clayman menar att tal å andras, framför allt publikens, vägnar är en av de centrala

strategierna med vilken journalisten kan positionera sig som representant för folket (s.k. folktribun) som i sin tur bidrar till legitimering av journalistiken (Clayman, 2002, 2007).

Utifrån detta argumenterar jag för att det obestämda, könsneutrala personliga pronomenet *man* kan vara en viktig journalistiskt resurs i konkreta intervjusituationer. Språkliga val säger något om journalistiska värderingar och en studie i detta kan hjälpa oss att förstå hur journalistiken i praktiken förhåller sig till journalistiska normer och ideal. En studie i språkliga val kan hjälpa oss förstå relationen mellan journalistik på mikronivå respektive makronivå. Denna studie undersöker vad pronomenet *man* egentligen åstadkommer i talsituationen.

Eftersom jag vill undersöka vad *man* har för funktion lämpar sig ansatsen Conversation Analysis (CA) bäst för denna studie då CA undersöker hur yttranden utformas för att utföra handlingar och orientera sig mot olika sociala relationer och normer.

1.1 Syfte och frågeformulering

Syftet med denna studie är att undersöka hur journalister använder sig av det indefinita pronomenet *man* i nyhetsintervjuer, vad pronomenet *man* har för funktion samt urskilja återkommande mönster genom en analys av partiledarintervjuer från valrörelsen 2010.

Frågeställningarna är som följer:

1. Vad åstadkommer *man* i talsituationen?
2. Vilka återkommande mönster förekommer samt hur ter sig dessa mönster?

2. Tidigare forskning

I detta kapitel redogörs för forskning som är relevant för studien. Den tidigare forskning som presenteras här ska tillsammans med kapitlet teoretiska utgångspunkter ses som utgångspunkt för studien.

Jag har efter noggranna sökningar i databaser inte funnit någon tidigare forskning om journalistens användande av just *man* i politiska nyhetsintervjuer ur ett samtalsanalytiskt perspektiv vilket talar för relevansen av denna undersökning. Jag ämnar genom denna studie bidra till ökad förståelse för just detta fenomen i politiska nyhetsintervjuer. Trots bristen på tidigare forskning om journalistens användande av *man* i nyhetsintervjuer finns det flertalet studier och teorier som är relevanta för denna studie. Dessa studier presenteras nedan och några av dem är, som kommer att tydliggöras, olika aspekter på samma eller åtminstone snarlika fenomen.

2.1 Pronomen och pronomina

Pronomen är ord som kan ersätta en nominalfras, dvs. ett substantiv och dess bestämmningar. Exempelvis kan killen därborta i hörnet ersättas med *han*, och allt vad jag någonsin önskat mig i livet ersättas med *det*. Pronomen är i övriga avseenden en tämligen spretig ordklass, som ofta indelas i bland annat personliga (jag, dig), possessiva (mitt, dina), obestämda, indefinita (man, varje) (<http://www.ne.se/pronomen>). Eftersom denna studie avser det indefinita pronomenet *man* som dessutom kan ses som ett obestämt personligt pronomen redogörs nedan först för dessa två klasser.

Personliga pronomen är pronomen som utpekar deltagarna i talsituationen. Svenskans personliga pronomen i singularis är jag (första person), du (andra person), han, hon, den/det (tredje person; de olika pronomenen representerar olika genus). Pronomenen i pluralis är vi (första person; hänvisar till en grupp personer där talaren ingår), ni (andra person; hänvisar till en grupp personer där den tilltalade men inte talaren ingår), de (tredje person; hänvisar till ett antal referenter där varken talare eller tilltalad ingår) (<http://www.ne.se/personliga-pronomen>).

Indefinita pronomen kallas även för obestämda pronomen och är enligt Nationalencyklopedin ”pronomen som ensamma eller tillsammans med ett substantiv betecknar någon eller något som lyssnaren eller läsaren inte förväntas kunna entydigt identifiera utifrån texten eller

talsituationen”. Vidare förklaras indefinita pronomen vara pronomen som vanligtvis anger kvantitet: många, mycket, någon, ingen; men även pronomen som anger ”alla eller vilket som helst exemplar av en viss typ”: *man, all, varje, vilken som helst*, (<http://www.ne.se/indefinita-pronomen>).

Moberg (1998) har studerat språkbruk i en svensk pingstförsamling med fokus på bland annat identitetsskapande genom användandet av pronomen. Moberg menar att pronomen i interaktion är mer än bara en referens. Talare använder pronomen för att presentera sig själva i förhållande till andra deltagare och grupper samt länka ihop andra människor utifrån sitt perspektiv. Genom att tala om exempelvis *oss* och *dom* skapas en motsättning som kontrasterar och positionerar människor i förhållande till varandra. Pronomen kan alltså avslöja olika aspekter av talarens attityder till det som refereras till (Moberg, 1998: 57).

Linell och Norén (2005) har genom lingvistiska studier kommit fram till resultat som liknar Mobergs (1998). Linell och Norén menar att talaren med pronomen placerar sig i förhållande till andra aktörer i det sociala rummet. Talaren kan presentera sig som individuell aktör eller som anonym och gömd i en grupp av obestämd omfattning. Pronomen kan inkludera eller exkludera grupper och fungerar alltså som positioneringar och perspektivmarkörer. Linell och Norén menar att pronomen är diskursiva resurser som bara kan förstås som bestämda inom ramen för verbal iscensättning av ett innehåll, de bör med andra ord ses i sin kontext för att dess betydelse ska kunna utrönas. (Linell och Norén, 2005: 115).

Moberg (1998) menar vidare att pronomenet *vi* normalt syftar på en grupp där talaren ingår men kan i vissa fall syfta på en grupp i vilken talaren inte är en del. Exempel på detta är när en mamma säger till sin son ”Nu ska vi klä på oss” när hon egentligen endast menar sin son. *Vi* kan även referera till en grupp där både talare och lyssnare kan ingå och används då generiskt, till exempel ”vi människor”. Eftersom referenten här inte är unikt identifierbar tenderar det personliga pronomenet att bli ett indefinit pronomen. När en talare använder pronomenet *dom* så betecknar det några som inte är närvarande i samtalet. *Dom* utelämnar både lyssnaren och talaren och kan innebära ett avståndstagande men även vara neutralt och syfta på vem som helst som inte är närvarande. *Man* är ett indefinit eller obestämt könsneutralt personligt pronomen och därmed ett ord man använder istället för obestämda personer eller saker. *Man* är därmed opersonligt och har en obestämd innebörd vilket innebär att den betydelse som för tillfället passar läggs in i ordet. Talaren kan med *man* syfta på sig själv men samtidigt antyda att det som sägs har allmännare giltighet (Moberg, 1998: 57-58).

Man kan innebära folk i allmänhet men kan också syfta på en grupp som talaren inte ingår i: ”*man* äter det här i Afrika”. Då *man* används på det senare sättet antyder ett individualistiskt perspektiv där man pekar på individerna i ett kollektiv snarare än kollektivet i dess helhet. Moberg menar att *mans* obestämdhet gör att talaren undgår att ta individuellt ansvar för det som sägs men att man aldrig kan användas för att skapa en känsla av gemenskap. Val av pronomen i ett samtal markerar olika gruppstillhörigheter och antyder sålunda hur en individ ser på världen (Moberg, 1998: 58).

Enligt SAG (Svenska Akademiens grammatik) har det indefinita pronomenet *man* tre huvudbetydelser:

- ”i generiskt yttrande om person i allmänhet” (här är talaren inkluderad)
- ”om vilken som helst person som tillhör en textuellt eller situationellt given mängd av referenser” (här kan talaren vara inkluderad men behöver inte vara det)
- ”en mer vag referens” (Linell och Norén, 2005: 116).

Flores-Ferrán (2009) har ut ett kritiskt diskursanalytiskt perspektiv studerat hur en grupp spansktalande personer i åldrarna 9-45 år bosatta i New York City och Central New Jersey använder samt växlar mellan pronomenen *man* (uno) och *jag* (yo) när de talar på spanska i psykoterapeutiska motiverande intervjuer. Flores-Ferrán menar att *man* används som en ersättare för *jag*, *du* och *ni er* (usted) men att valet av pronomen beror på talarens ålder och den kringliggande diskursen. Ju äldre talaren var desto vanligare var det att talaren använde sig av *man* och tvärtom var *jag* vanligast bland de yngre. Trots att *man* oftast användes istället för *jag* (främst av de äldre talarna) så menar Flores-Ferrán, liksom Moberg (1998) att *man* även kan referera till en grupp som talaren inte är en del av. Flores-Ferrán kommer fram till att *man* och dess referent kan vara olika mycket bestämd (respektive obestämd) beroende på kontexten, exempelvis talarens ålder och den kringliggande diskursen (Flores-Ferrán, 2009).

De Fina (1995) har även hon intagit ett kritiskt diskursanalytiskt perspektiv då hon studerat samtalet mellan två mexikanska deltagare i en konferens om Chiapas revolt i Mexico 1994 med avseende på den pragmatiska rollen hos pronomen som uttrycker personliga deixis.

Deiktiska uttryck är utpekande uttryck, vilkas referens avgörs av sammanhanget, exempelvis *här* eller *nu* (<http://www.ne.se/deixis>) och personliga deixis är således pronomen som *du*, *jag*, *vi* och *man*. *Man* har en indefinit referens och med ett sådant pronomen kan talaren framställa

sig som icke medansvarig. de Fina menar att personliga deixis utnyttjas av talarna för att skapa en särskild innebörd i ett visst sammanhang och att olika pronominella val framställer talaren på olika sätt (de Fina, 1995). Pronomenet *man* kan alltså tillskrivas önskvärd innebörd samtidigt som talaren kan ta avstånd från yttrandet och därmed avsäga sig ansvaret.

Íñigo-Mora (2004) undersöker hur det personliga pronomenet *vi* (eng. *we*) används i parlamentariska organisationer och grupper i underhuset i Storbritannien. Syftet var att undersöka huruvida det finns någon koppling mellan personlig identitet och pronominellt val samt finna möjliga strategier bakom användandet av personliga pronomen. Íñigo-Moras studie är en blandning av samtalsanalys och diskursanalys då hon följer samtalsanalysens metoder men fokuserar på maktaspekter. Hon kommer fram till att genom ett selektivt användande av bland annat pronomen kan talaren anta en position som visar antingen mer eller mindre nära anknytning till yttrandet, beroende på vad talaren söker att uppnå. Hon kommer dessutom fram till fyra sätt att referera genom användandet av *vi*: Exkluderande (jag och min grupp), inkluderande (jag och du), parlamentarisk grupp (jag och den parlamentariska gruppen) och generell (jag och det brittiska folket) (Íñigo-Mora, 2004). Att talaren använder personliga pronomen för att uppnå sitt mål är något som även Bull och Fetzer (2006) kommer fram till. Bull och Fetzer har undersökt fråga-svar sekvenser i politiska nyhetsintervjuer under de politiska valen i Storbritannien 1997 och 2003 med fokus på hur politiker implicit refererar till varandra genom användandet av personliga pronomen samt i vilka situationer detta sker. Bull och Fetzer menar att politiker använder *pronominella skiften* för att handskas med personlig kritik och för att kunna slingra sig ur svåra frågor (Bull och Fetzer 2006).

2.2 Folktribun och tal å andras vägnar

Clayman (2007) har studerat hur journalister i nyhetsintervjuer talar å publikens vägnar och menar att denna praxis är vanligt förekommande i början av intervjuer och i mitten av dem, då sändningen av intervjun fortsätter efter att ha tagit paus för reklam etc. Clayman menar att tal å andras vägnar ska ses som en specialiserad variant av en mer generell samling praktiker, såsom direkt eller indirekt anföring och Goffmans *footing shifts* (1981). Dessa praktiker har en effekt att sprida ansvar för vad talaren säger och förflytta ansvaret bort från talaren (Clayman, 2007). Det är vida känt att en journalists jobb då denne intervjuar förtroendevalda politiker och andra eliter är att tjäna allmänheten genom att fungera som dess surrogat (Clayman, 2007: 223) och att ställa frågor å publikens vägnar är ett sätt för journalisten att åstadkomma detta på. Sådana frågor är utformade på ett sätt som får dem att se ut som att de

ställs, inte för journalistens eller den intervjuades gagn utan för den breda tv-publiken (Clayman, 2007: 221). Även om journalisten under intervjuprocessen talar till den intervjuade och tittar på denne är yttrandet designat för publiken som behandlas som överhörande av samtalet mellan journalist och intervjuad (Clayman, 2007: 227-228).

Något som får journalisten att anta positionen som folktribun är bland annat om denne undviker *continuers* (mhm, aha) och *reponse tokens* (okej, jag förstår) och utvärderande tredjeturer. På så vis lämnas denna roll till publiken som bjuds in i samtalet att vara en del av en ”overhearing audience”, en ”överhörande publik”. Journalistens uppgift blir att ställa en ny fråga (Ekström, 2007). Denna publik är inte explicit delaktig i samtalet men dock målet för det eftersom programmet är skapat för dem (Hutchby, 2006: 72-74).

Clayman (2002) har även studerat hur den journalistiska legitimiteten upprätthålls och har undersökt nyhetsintervjuer och presskonferenser i USA. Clayman menar att journalisten kan använda sig av *footing* och *pronominala skiften* för att presentera sig själv som folktribun, alltså representant för folket. Journalistiken kämpar ständigt för att uppfattas som giltig och legitim och att detta delvis åstadkoms genom att presentera sig själv som folktribun (Clayman, 2002: 197). Folktribun är den svenska översättningen av *tribune of the people* och ordet *tribune* härstammar från antikens Rom där ordet refererade till en tjänsteman som representerade underklassen inför adliga domare (Clayman, 2002: 197-198). Clayman menar att tal å andras, framför allt publikens, vägnar är en av de centrala strategierna med vilken journalisten kan positionera sig som folktribun (Clayman, 2002, 2007).

Clayman anser att det för journalister är extremt användbart att framställa sig som folktribun, särskilt när man som journalist intervjuar prestigefulla offentliga personer. På detta vis kan journalisten uppfylla två professionella uppgifter samtidigt, att hålla sig neutral och att ställa aggressiva frågor utan att själv betraktas som ansvarig för dem. När journalisten ska ställa en fråga till den intervjuade måste journalisten bestämma sig för hur han/hon vill fördela ansvaret för frågan (Clayman, 2002: 201).

Clayman (2002, 2007) menar att journalisten nära förhåller sig till den journalistiska ideologin för att anta rollen som folktribun och för att legitimera yrkesutövandet. Deuze (2005) är en annan forskare som har studerat den journalistiska ideologin. Deuze menar att den journalistiska ideologin är en samling strategier och värderingar som utgör normer som journalistiken bör sträva efter för att legitimera sin yrkesutövning (Deuze, 2005: 245-247). Mer om den journalistiska ideologin under rubriken med samma namn i kapitlet ”Teoretiska utgångspunkter”.

2.2.1 Tre sätt att fördela ansvaret

Clayman menar att det finns tre framstående sätt att fördela ansvaret för ett yttrande. Om journalisten ställer frågan rakt på antas journalisten vara ansvarig för frågan eftersom yttrandet inte explicit förankras i en ansvarig part. På så vis framstår journalisten som att denne agerar på eget initiativ. Det andra sättet är att tillskriva frågan, och därmed även ansvaret, till en tredje part, oftast experter eller andra professionella källor (Clayman, 2002: 200-201). Vid intervjuer arbetar journalister ofta för att i olika grad distansera sig från yttranden och att tillskriva yttrandet till en tredje part är det enklaste sättet för att åstadkomma ett avstånd (Clayman och Heritage, 2002: 152). När journalisten förankrar yttrandet i en tredje part skapas ett avstånd mellan journalisten och yttrandet och därmed framstår journalisten som icke ansvarig för yttrandet samt kan presentera sig som neutral (Clayman, 2002: 200-201). Dock menar Clayman att neutralitet är en status som uppnås genom en rad specialiserade diskursiva praktiker och därmed kan journalisten aldrig vara helt neutral (Hutchby, 2006: 127). Att tillskriva ansvaret till en tredje part gör dessutom att den intervjuades svarsmöjligheter avsmalnas (Clayman och Heritage, 2010: 236). Ett tredje sätt är att tillskriva ansvaret till en bred publik, såsom ”publiken”, ”folk” etc. som även denna är en tredje part (Clayman, 2002: 200-201). Ett sätt att tala å publikens vägnar är med direkt anföring till publiken i någon mån, såsom ”folk kanske säger...”. Detta överför ansvar på ”folk”. Ett liknande sätt att överföra ansvar kan uppnås utan direkt anföring till publiken, nämligen då journalisten ramar in yttrandet som publikens åsikt, attityd eller angelägenhet, såsom ”svenskarna undrar nog...”. Ett annat sätt är att yttrandet porträtteras som producerat för publiken, utan att innehålla varken publikens ord eller angelägenheter. Yttrandet motiveras då av målet att upplysa publiken. Det kan ske genom exempelvis att journalisten säger: ”förklara det här för dom som tittar på programmet” (Clayman, 2007: 221-223). När journalisten påstår att publiken vill eller behöver få svar på en fråga innebär det samtidigt att denne påstår att frågan är relevant och lämplig att ställa. Med publiken presenterad som ansvarig, både för frågan i sig och att frågan ställs, har journalisten därmed presenterat frågan som legitim. Att ställa frågor å publikens vägnar innebär dessutom att politikern får svårare att undvika frågan eller slingra sig eftersom detta skulle innebära att denna kränker, inte bara journalisten utan hela publiken som journalisten påstår sig representera (Clayman, 2002: 201).

2.2.2 Footing

Att tala å publikens vägnar är ett av flera sätt på vilka talaren kan anta en position som visar antingen mer eller mindre nära anknytning till yttrandet är något Goffman (1981) kallar *footing*. Goffman (1981) menar att en person kan ha olika relation till ett yttrande och termen *footing* används för att beskriva de positioner som talaren kan anta för att uttrycka närhet eller avstånd till ett yttrande eller en fråga. Goffman skiljer mellan *animator*, *author* och *principal*: *Animator* är den som producerar yttrandet, *author* är den person vars ord faktisk uttrycks och *principal* är personer vars åsikt yttrandet uttrycker. Skiftandet mellan dessa olika positioner kallas för *footing shifts* (Hutchby, 2006: 127). Clayman (1992) menar att det är vanligast att journalisten använder sig av *footing shifts* när journalisten vill introducera ett nytt ämne, presentera den intervjuades motståndarsåsikt, skapa oenighet mellan olika intervjuade eller försvara sig mot kritik (Clayman, 1992: 174-178). *Footing* har kommit att bli en central utgångspunkt för många studier på området då de flesta undersökningar som behandlar användandet av pronomen och *pronominala skiften* refererar till Goffmans *footingteori*. Användande av *footing* placerar journalisten i en position som *folktribun* som främst verkar till förmån för en större befolkning såsom tv-publiken (Clayman, 2007: 223).

2.2.3 Tal å andras vägnar-positioner

Ekström (2008) har studerat de tal å andras vägnar-positioner en talare kan ta i ett samtal och undersöker dels dessa positioner dels de tekniker som indikerar dessa. Ekström menar att en person kan antingen tala utifrån sig själv eller andra och det sistnämnda delas in i *representative* (representant) och *deputy* (företrädare). Att tala som representant innebär att representera en grupp som talaren är en del av och att tala som företrädare innebär att talaren talar för en grupp som han/hon inte är en del av (Ekström, 2008). Ekström kommer dessutom fram till att det vanligaste i politiska intervjuer är att journalisten antar en position som *deputy* och att politikern antar en position som *representative*. Ekström relaterar, liksom Clayman (1992, 2002, 2007), sin studie till Goffmans teori om *footing shifts*, att talaren kan uttrycka avstånd till ett yttrande eller en fråga, och teorier om användandet av personliga pronomen i samtal (Ekström, 2008). Ekström menar att det explicita användandet av personliga pronomen är den vanligaste formen av tal å andras vägnar som är en av de viktigaste metoder som talare använder sig av för att visa och förhandla sociala positioner och tillhörigheter i samtal (Ekström, 2008: 2-3).

2.3 Sammanfattning av forskningsläget

Tidigare forskning på området åskådliggör att *man* förflyttar ansvaret bort från talaren och att talaren undgår att ta individuellt ansvar för yttrandet (Moberg 1998) och till och med kan framstå som icke medansvarig för yttrandet (de Fina, 2009). *Man* kan inkludera talaren själv (Moberg, 1998) och talaren framstår då som representant för gruppen (Ekström, 2008) men kan även referera till en grupp som talaren inte är en del av (Moberg, 1998, Flores-Ferrán, 2009) och framstår då som företrädare för gruppen (Ekström, 2008). *Man* får dessutom olika innebörder i olika sammanhang beroende på kontexten samt vad talaren söker att uppnå (Flores-Ferrán, 2009, de Fina, 1995, Iñigo-Mora, 2004, Bull och Fetzer, 2006, Linell och Norén, 2005).

Pronomen fungerar som positioneringar och perspektivmarkörer och placerar talaren i förhållande till andra aktörer i det sociala rummet och länkar ihop andra människor utifrån talarens perspektiv (Moberg, 1998, Linell och Norén, 2005). Pronomen kan alltså avslöja talarens attityd till det som refereras till (Moberg, 1998).

Footing shifts (Goffman, 1981) är en central utgångspunkt för många undersökningar på området och är en vanlig metod använd av journalister då de byter ämne, försvarar sig mot kritik, skapar oenighet eller presenterar en motståndarsikt (Clayman, 1992: 174-178).

Det finns tre framstående sätt att fördela ansvaret för ett yttrande: Det första är att journalisten ställer frågan rakt på och själv ses som ansvarig. Det andra är att frågan förankras i en tredje part som skapar ett avstånd mellan journalisten och yttrandet och framställer journalisten som neutral och icke ansvarig för frågan. Det sista är tillskrivning av ansvaret till en bred publik genom antingen direkt anföring till publiken i någon mån, inramning av yttrandet som publikens åsikt, attityd eller angelägenhet eller genom porträttering av yttrandet som producerat för publiken med målet att upplysa. Då journalisten talar å publikens vägnar presenteras publiken som ansvarig, både för frågan i sig och att frågan ställs samtidigt som journalisten framstår som neutral folktribun vilket bidrar till legitimering av journalistiken. Dock kan neutralitet aldrig på riktigt uppnås då denna status åstadkoms genom diskursiva praxisar (Clayman, 2002, 2007).

Utifrån detta drar jag slutsatsen att en studie i journalistens användande av *man* hjälper oss att förstå dels ordet i sig och dess funktioner i olika situationer dels hur ordet utgör en resurs inom journalistiken. Tidigare forskning tydliggör att språkliga val säger något om den

journalistiska ideologin och dess värderingar och normer. Det är inte slumpen som avgör vilka ord som används i olika situationer utan varje ord är resultatet av ett val som talaren gjort. Varje språkligt val som görs i ett samtal säger således något om hur talaren förhåller sig till de normer som denne i situationen anser vara betydelsefulla. Genom att studera språket på en mikronivå kan vi förstå de normer som ligger till grund för språkliga val och i en studie i nyhetsjournalistik innebär det att vi kan förstå journalistikens normer och ideologi på makronivå.

Centrala begrepp inom tidigare forskning, såsom *footing*, folktribun, tal å andras vägnar och tal å publikens vägnar fungerar som utgångspunkter för analys av undersökningsmaterialet.

3. Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel redogörs för de teoretiska utgångspunkterna för denna studie. Teorierna presenterade nedan utgör tillsammans med den tidigare forskning presenterad ovan den analytiska utgångspunkten för denna undersökning.

3.1 Journalistiska ideologin

På senare år har arbetet som journalist förändrats radikalt på grund av tekniska och ekonomiska omständigheter. Media har fått en förändrad roll där medierna tar mer plats och har större betydelse än tidigare samtidigt som det har skett allmänna ekonomiska neddragningar. Detta bidrar till att arbetet måste gå snabbare idag än det gjort tidigare och journalister pressas med ständiga deadlines innan vilka material måste levereras (Hadenius, Weibull och Wadbring, 2008: 308). Detta har medfört nya tekniker och ramar för journalistiken samt nya strategier i syfte att legitimera journalistiken.

Clayman (2002, 2007) menar att journalistens jobb är att tjäna allmänheten och att journalister kan anta rollen som folktribun genom att nära förhålla sig till den journalistiska ideologin. Deuze (2005) har studerat den journalistiska ideologin och menar att ideologin är en samling strategier och värderingar som delas av den professionella journalistikens medlemmar. Deuze menar att det finns fem ideal och värderingar (2005: 447) som den journalistiska ideologin grundar sig på:

- Public service: Journalister agerar ”övervakare” som aktivt samlar in och sprider information.
- Objektivitet: Journalister är neutrala, opartiska, objektiva samt rättvisa och är därmed trovärdiga.
- Autonomi: Journalister bör vara fria och oberoende i sitt arbete.
- Omedelbarhet: Journalister har en känsla för omedelbarhet och aktualitet.
- Etik: Journalister har en känsla för etik, validitet och legitimitet.

Dessa ideal utgör normer som journalistiken bör sträva efter samt ideologiska värderingar som journalister använder för att legitimera sin yrkesutövning (Deuze, 2005: 245-247).

Clayman och Heritage (2010) talar om objektivitet och autonomi som två av de mest framstående normerna i utfrågningar i tv-sända nyhetsintervjuer och understryker att journalisten dessutom bör agera aktiv utmanare. De menar att journalisten ska utmana

makthavare samtidigt som journalisten ska framstå som objektiv och oberoende av den som utfrågas (Clayman och Heritage, 2010: 227).

Ideal och verklighet är emellertid två skilda saker. Även om dessa ideal är målet för journalistik ser verkligheten sällan ut på ett sådant sätt där dessa ideal är möjliga att uppnå (Hadenius, Weibull och Wadbring, 2008: 312). Exempelvis menar Clayman att journalisten inte kan vara objektiv och neutral utan hävdar att bilden av sig själv som objektiv och neutral målas upp av journalisten genom en rad specialiserade diskursiva praktiker. I och med dessa praktiker kan journalisten aldrig vara helt neutral (Hutchby, 2006: 127).

Conversation Analysis är en ansats som intresserar sig för hur yttranden utformas för att utföra olika handlingar. Vid utformning av ett yttrande görs språkliga val baserade på normer talaren anser viktiga i situationen och dessa val skapar mening åt de handlingar vi gör när vi talar. De språkliga val som görs av journalisten speglar således de normer som denne i situationen ser som viktiga att förhålla sig till för att på olika sätt orientera sig mot och upprätthålla aspekter av vad som beskrivs som den journalistiska ideologin. Eftersom denna studie undersöker vad *man* skapar för mening är Conversation Analysis en lämplig ansats att utgå från. Conversation Analysis är dessutom den vanligaste ansatsen i tidigare forskning.

3.2 Conversation Analysis

Nedan redogörs för Conversation Analysis (hädanefter CA) samt hur denna ansats är en teoretisk utgångspunkt för studien samtidigt som den utgör en metod för datainsamling och analys. Eftersom teori och metod inom CA är nära integrerade presenterar jag även metoddelen i detta avsnitt. CA utgör alltså både metod och teoretisk utgångspunkt för studien.

3.2.1 CA som teoretisk utgångspunkt

CA är en ansats som syftar till att beskriva, analysera och förstå tal som en grundläggande funktion i människors sociala liv (Sidnell, 2010: 1). CA undersöker samtal i naturligt förekommande situationer och står för en detaljerad analys av hur samtal sker i samspel samt hur ordning skapas genom detta samspel (Bryman, 2002: 341). Inom CA ses yttranden som handlingar och man undersöker hur deltagare designar och utformar sina handlingar i förhållande till regler (Moberg, 2010: 195-196). CA är en välutvecklad tradition med en särskiljande uppsättning metoder och analysförfaranden likväl en stor mängd undersökningsresultat. Det mest betydelsefulla inom CA är inte teorierna som genereras eller metoderna som tillämpas utan snarare arbetet att undersöka en liten del av världen i syfte att

få ett grepp om hur den fungerar (Sidnell, 2010: 1). Kärnan i CA är således noggranna observationer av världen och i praktiken är dessa observationer kopplade till en metod för insamling, organisering och analys av mönster i samtal (Sidnell, 2010: 17). CA tillåter forskaren inte bara att beskriva händelser och företeelser som tillsammans utgör människors vardag utan att upptäcka fenomen som vi inte innan var medvetna om (Sidnell, 2010: 35).

Det som händer i ett samtal sker vid en viss tidpunkt i en särskild situation med specifika deltagare och samtal är därför knutna till en ytterst unik kontext. CA innebär därmed att man pendlar mellan det allmänna kontextfria och det särskilda kontextbundna (Sidnell, 2010: 6).

Eftersom CA fundamentalt handlar om att finna företeelser som vi inte redan vet om förhåller man sig inte till exakta analysmodeller (Sidnell, 2010: 20) utan närmar sig istället analysmaterialet så förutsättningslöst som möjligt utan att i förväg sätta upp hypoteser. Sedan görs observationer för att därefter se vad som kan utrönas av detta (Moberg, 2010: 195-196). Därmed är CA ett induktivt empiriskt tillvägagångssätt (Bryman, 2002: 21-24).

CA bygger på fem huvudsakliga principer. Hutchby (2006: 24) redogör för dem nedan:

1. ”Yttranden är det huvudsakliga medlet för att åstadkomma sociala handlingar”.
2. ”Yttranden produceras i specifika interaktionella kontexter, och hur människor yttrar sig är beroende av denna kontext”.
3. ”Samtal är ordnade och vi kan finna systematiska mönster och strukturer i hur yttranden används för att interagera”.
4. ”Samtal är sekventiellt organiserade och genom att studera hur deltagare tar turer i samtal kan vi förstå hur de tolkar den omedelbara interaktionella kontexter eftersom turer relateras till varandra”.
5. ”Det bästa sättet att analysera detta är studera inspelningar av naturligt förekommande samtal”.

3.2.2 CA som metod

Enligt CA börjar en studie med insamling av data. Samtal spelas in för att kunna gås igenom om och om igen. Därefter transkriberas inspelningarna till dokument som ligger till grund för en fortsatt undersökning (Sidnell, 2010: kap. 2). Transkriptionerna är en förutsättning för att en detaljerad analys ska kunna göras (Bryman, 2002: 341). Noggranna observationer av transkriptionerna utförs och det är genom att studera transkriptionerna man uppmärksammar detaljer som annars hade förblivit dolda (Sidnell, 2010: 35).

Nedan återges tre punkter som CA-forskaren Jack Sidnell (2010: 29) menar att man bör tänka på då dessa observationer utförs:

1. Ha ett nära förhållningssätt till materialet. Beskriv handlingar som görs, hänvisa konkret till transkriptionen och referera till rader i transkriptionen.
2. Det är talet i sig som är fokus. Undvik att dra psykologiskt inramade slutsatser om deltagarnas egenskaper såsom exempelvis ”Han är blyg”.
3. Observationerna ska utgöras av beskrivningar av vad handlingar är, inte vad de liknar eller påminner om. Undvik beskrivningar såsom ”Hon gör något som liknar en ifrågasättning”.

Då observationer gjorts och man funnit ett intressant specifikt fenomen att studera (om man inte redan bestämt sig för ett tidigare) lokaliserar man de situationer då dessa fenomen förekommer i transkriptionerna. Därefter börjar undersökningsarbetet med detta urval för att därpå kunna utveckla en analys och slutligen kunna presentera resultatet av studien (Sidnell, 2010: kap. 2).

Även om man ska närma sig materialet så förutsättningslöst som möjligt finns centrala begrepp inom CA som man kan utgå från i en analys. Inom CA är samtalsturen, närhetspar och turtagning centrala begrepp. Man utgår från samtalsturen, som är den sammanhängande period då en talare har ordet, och undersöker hur turtagningen går till. Man studerar hur talaren får respektive tar ordet samt vad turen utgörs av och undersöker exempelvis om det förekommer överlappande tal, avbrott, skratt eller felsägningar. Närhetspar är nära kopplade yttranden, som exempelvis fråga och svar. De är kopplade på det viset att då en fråga ställs förväntas ett svar. Man undersöker dessutom hur deltagarna förhåller sig till turtagningsregler och hur en gemensam förståelse förhandlas fram (Moberg, 2010).

3.2.3 CA i studier av nyhetsintervjuer

Idag är intervjun ett vanligt förekommande inslag i nyhetssändningar. Allt eftersom medierna de senaste decennierna har kommit att få allt större plats i vardagen har även nyhetsintervjun utvecklats och det har skapats ramar och regler för hur en intervju ska se ut och gå till. I och med denna professionalisering blev nyhetsintervjun en institutionaliserad samtalsform.

Institutionella samtal kännetecknas av att de är strategiska vilket innebär att åtminstone en av deltagarna är inriktad mot ett mål kopplat till dennes professionella yrke, denne person har då en institutionell roll. Sådana samtal följer särskilda regler och begränsningar (Ekström, 2007).

I nyhetsintervjun gäller en speciell turtagningsdesign, en viss sekventiell organisering: fråga – svar. Intervjuns konventionella upplägg gör att aktörerna samarbetar så att olika talhandlingar tillfaller dem, när journalisten ställer en fråga förväntas den intervjuade svara (Moberg, 2010: 205).

Journalisten eftersträvar att porträttera sig som neutral och för att göra det ställer journalisten frågor utifrån en föreställd publik samt undviker att ställa frågor utifrån sig själv och sitt *jag*. Dessutom har tidigare forskning visat att journalisten kan anta positionen som folktribun genom att undvika *continuers* (mhm, aha) och *reponse tokens* (okej, jag förstår) och utvärderande tredje turer. På så vis lämnas denna roll till publiken som bjuds in i samtalet att vara en del av en ”overhearing audience”, en ”överhörande publik”. Journalistens uppgift blir att ställa en ny fråga. Nyhetsintervjun är således skapad för den ”överhörande publiken” och det är främst framför denna publik deltagarna upprätthåller sina institutionella roller (Ekström, 2007).

Genom att applicera CA på institutionella samtal kan vi undersöka bakomliggande regler, normer och villkor för olika typer av samtal. I olika situationer gäller olika regler och CA är en betydande ansats när det gäller den förståelse vi har för institutionella samtal idag. Med CA kan man studera bland annat hur turtagning går till, hur gemensam förståelse förhandlas fram, hur deltagarna uppfattar och svarar på varandras turer samt undersöka förekomsten av avbrott, överlappande tal eller felsägningar. Man kan dessutom undersöka hur makt, dominans och asymmetriska resurser förhandlas i samtalet, vilka makttekniker och strategier talare använder sig av i olika situationer samt om det finns generella mönster och asymmetrier i olika former i samtal. Inte minst kan man undersöka hur journalisterna arbetar för att upprätthålla sin legitimitet (ibid.).

3.3 Sammanfattning av teoretiska utgångspunkter

Den övergripande utgångspunkten för denna studie är teorierna presenterade ovan, den journalistiska ideologin och CA, tillsammans med den tidigare forskningen på området som presenteras i kapitlet med samma namn. Det är genom att ta utgångspunkt i tidigare forskning det blir tydligt vilka teoretiska utgångspunkter som är relevanta. Forskningen på *man* leder vidare till forskningen om pronomen och *pronominala skiften* som i sin tur leder vidare till *footing* och tal å andras vägnar som bör ses i förhållande till forskningen om den journalistiska ideologin. De språkliga val som görs av journalisten speglar således de normer

som denne i situationen ser som viktiga att förhålla sig till för att på olika sätt orientera sig mot och upprätthålla aspekter av vad som beskrivs som den journalistiska ideologin.

Ett pronomen som *man* kan studeras utifrån olika teoretiska utgångspunkter såsom exempelvis lingvistiskt orienterade ansatser eller kritisk diskursanalys. Eftersom jag vill undersöka vad *man* har för funktion lämpar sig CA bäst för denna studie då CA undersöker hur yttranden utformas för att utföra handlingar och orientera sig mot olika sociala relationer och normer.

CA är dessutom den vanligaste ansatsen i tidigare forskning och lämplig att utgå från tillsammans med den journalistiska ideologin för att förstå relationen mellan det journalistiska utövandet på mikro- respektive makronivå. Denna utgångspunkt ger oss förståelse för hur *man* används och skapar mening som i sin tur ger oss ökad förståelse för den journalistiska ideologin samt hur den kommer till uttryck i journalistens språkliga val.

Många av CA:s styrkor och fördelar har redan redogjorts för under kapitlet ”Conversation Analysis”. För konkret tillämpning och tillvägagångssätt se kapitlet med rubriken ”Tillvägagångssätt” nedan. För ansatsens begränsningar se kapitlet ”Metodproblem”.

4. Tillvägagångssätt

I detta avsnitt redogörs för tillvägagångssättet för hur studien genomförts.

Denna studie är en kvalitativ undersökning och inom kvalitativ forskning ligger fokus på mening. Syftet är att undersöka på vilka olika sätt *man* används av journalisten, vad pronomenet *man* har för funktion samt urskilja återkommande mönster. CA utgör både metod och teoretisk utgångspunkt för studien och tillvägagångssättet för studien baseras således på CA och dess principer (presenterade i föregående kapitel) där yttranden ses som handling och man undersöker vad dessa handlingar skapar för mening.

Det konkreta tillvägagångssättet är som följer:

1. Materialinsamling (av färdiga transkriptioner och inspelade intervjuer)
2. Genomgång samt korrigering av transkriptioner
3. Urval av case, markering av de situationer där *man* förekommer i journalistens turer
4. Noggrann systematisk genomgång av case samt analys av dessa
5. Formulering av slutsatser som svar på frågeställningar och syfte

Under observationerna ställer jag ett antal mindre frågor till materialet för att lättare hitta mönster och kunna besvara frågeställningarna:

1. Vem förankras yttrandet i?
2. Vad refererar *man* till samt är det inkluderande eller exkluderande?
3. Vad åstadkommer *man* i situationen?
4. I vilken situation används *man*?

4.1 Val av material och metod

För att undersöka hur journalister använder pronomenet *man* i nyhetsintervjuer valde jag att studera SVT:s partiledarintervjuer inför valet 2010. Clayman menar att direkta konfrontationer mellan journalist och elitpersoner är ett ypperligt tillfälle att studera journalistiska arbetssätt och strategier (Clayman, 2002). I partiledarintervjuerna ligger stor prestige då journalisten har rollen att ställa Sveriges maktelit till svars strax före riksdagsval vilket torde leda till att det journalistiska utövandet ställs på sin spets. I public service borde dessutom den journalistiska ideologin vara extra tydlig, därför valdes partiledarintervjuer från SVT. Jag avgränsar mig till att studera två av partiledarintervjuerna, den med Fredrik

Reinfeldt och den med Mona Sahlin. Dessa två personer var inför riksdagsvalen 2010 statsministerkandidater och detta urval var ett rent strategiskt urval. Jag hade tänkt utöka urvalet efter hand men upptäckte under undersökningens gång att undersökningen blev mättad av materialet då jag inte fann fler mönster eller strukturer när jag studerade fler intervjuer. Jag argumenterar därmed för att urvalet är tillräckligt stort för att kunna påstå att de mönster resultatet utgörs av förekommer samt är betydande i politiska nyhetsintervjuer. Dock vill jag klargöra att det inte går att utesluta att det inte finns fler mönster och strukturer journalister använder sig av i nyhetsintervjuer.

Studien utgår från CA tillsammans med teorier om den journalistiska ideologin för att skapa förståelse för relationen mellan journalistik på mikro- respektive makronivå. Varför CA lämpar sig som teoretisk utgångspunkt redogörs för i kapitlet ”Sammanfattning av teoretiska utgångspunkter”.

4.2 Beskrivning av material och avgränsningar

Det material jag undersöker är ett urval partiledarintervjuer i SVT:s partiledarutfrågningar under den svenska valrörelsen 2010. Urvalet för studien består av två av partiledarintervjuerna, den med Fredrik Reinfeldt och den med Mona Sahlin. Intervjuserien som heter *Utfrågningen* sändes live i sju delar i SVT 1 under tisdags-, torsdags- och söndagskvällar mellan 26 augusti och 9 september 2010. Under var och en av intervjuerna intervjuades en representant tillika partiledare respektive språkrör (MP) för de dåvarande rikstadspartierna (S, M, MP, FP, C, KD och V) av journalisterna Mats Knutsson och Anna Hedenmo. Respektive intervju har följaktligen tre deltagare: två journalister och en politiker. Intervjuerna är ungefär en timme långa vardera och finns dessutom tillgängliga på [www.svt.se](http://svt.se/2.129956/valet_2010) en tid efter valet (http://svt.se/2.129956/valet_2010, 2010-11-09).

För att kunna undersöka intervjuerna ur ett samtalsanalytiskt perspektiv utgår min undersökning från transkriptioner av intervjuerna tillsammans med inspelningar av de filmade intervjuerna (http://svt.se/2.129956/valet_2010). Jag har tagit del av grovtranskriptioner gjorda av forskare vid HumUs-akademin vid Örebro Universitet som jag har gått igenom, korrigerat och kompletterat.

Jag avgränsar studien till att undersöka *man* i de två journalisternas turer i intervjun och avgränsar mig från att undersöka hur den intervjuade politikern använder samma pronomen. Jag likställer de båda journalisterna och gör inte några jämförelser eller åtskillnader mellan

dem. En tur av journalist 1 (Mats Knutsson) respektive en tur av journalist 2 (Anna Hedenmo) ses båda som en tur gjord av journalisten, därför talas härnäst inte om två journalister utan i singular, journalisten. Jag undersöker samtliga *man* i journalistens turer oavsett om de används i frågeformuleringar eller i påståenden. Jag avgränsar mig dessutom från att studera andra pronomen journalisten använder sig av, dock presenterar jag kort nedan i vilken utsträckning pronomena *jag* och *vi* används av journalisten i materialet för att redogöra för dessa pronomens förekomster i relation till förekomsten av *man*. Jag likställer dessutom de båda intervjuerna och jämför dem inte med varandra, då målet inte är en jämförande analys. De båda intervjuerna utgör tillsammans det reella undersökningsmaterialet som påvisar mönster och strukturer i intervjuerna.

4.2.1 Kvantitativ beskrivning av materialet

Totalt omfattar de två intervjuerna 112 minuter inspelat material och 2537 rader transkriberat material på A4 i 12 punkter. Totalt har journalisten 336 turer i intervjuerna. Totalt används 34 *man* i 24 av journalistens turer.

Intervjun med Fredrik Reinfeldt består av 1331 transkriberade rader och 56 minuter inspelat material. Journalisten (härnäst J) använder 17 *man* i 13 samtalsturer under intervjun. Intervjun med Mona Sahlin består av 1206 transkriberade rader och 56 minuter inspelat material. Här används 17 *man* i 11 av J:s samtalsturer.

4.2.2 *Man, jag och vi* i materialet

Som nämnt tidigare förekommer 34 *man* i 24 av journalistens turer. *Jag* används av journalisten 30 gånger i 27 turer och *vi* används 49 gånger i 39 turer. En jämförelse av dessa pronomen visar på hur vanligt förekommande det är att journalisten använder *man* i nyhetsintervjuer. Se tabell 1 nedan:

Tabell 1: Antal *man, jag och vi*.

	Man	Jag	Vi
Antal	34	30	49
Turer	24	27	39

Man förekommer alltså oftare än *jag* men mer sällan än *vi*. Att *man* används 34 gånger i 24 av journalistens 336 turer visar att *man* är ett förekommande ord i journalistens tal vilket innebär

att vi bör eftersträva att få ökad förståelse för fenomenet. *Jag* och *vi* undersöks inte vidare i denna studie.

4.3 Metodproblem

Min studie är en kvalitativ undersökning där fokus ligger på ord snarare än siffror (Bryman, 2001: 249). Kritik mot kvalitativ forskning i allmänhet är att ett icke representativt urval leder till att generalisering är omöjlig, replikering av studien är svårt samt att tolkningsarbetet är en subjektiv process som kan ge ett skevt resultat (Bryman, 2001: 269-271). Mer om detta under rubriken validitet och reliabilitet.

Även om materialet endast består av två intervjuer är urvalet av case där *man* förekommer tämligen stort, 34 stycken. Jag kan inte utesluta att mönstren ser annorlunda ut i andra intervjuer, dock hävdar jag att resultatet av studien och de mönster som synliggörs visar på betydande språkliga strategier som i jämförelse med tidigare forskning kan bidra till en mer generell kunskap om journalistens användande av *man* i nyhetsintervjuer.

Mitt syfte är inte att se eventuella likheter eller skillnader mellan intervjuerna, partiledarna eller blocken, utan att kunna säga något om hur journalisten använder pronomenet *man* i SVT:s partiledarintervjuer 2010 i allmänhet.

4.3.1 Reliabilitet och validitet

Ekström och Larsson (2010: 14) skriver att ”vetenskaplighet handlar om att ge tillräckligt goda skäl för att något ska kunna påstås vara sant”. Påståenden och slutsatser ska kunna underbyggas med argument som i sin tur ska vara giltiga (valida) och tillförlitliga (reliabla). Ett argument är giltigt om det har med saken att göra och tillförlitligt om angivna uppgifter är riktiga (Ekström och Larsson, 2010: 14-15). Mer ingående skiljer man mellan extern och intern reliabilitet (tillförlitlighet). *Extern reliabilitet* handlar om i vilken utsträckning en undersökning kan replikeras. Att replikera eller upprepa en undersökning är inom kvalitativ forskning problematiskt eftersom en social miljö inte kan frysas (Bryman, 2002: 257). Dock skulle jag vilja påstå att replikering av denna studie till viss del är möjlig eftersom materialet består av inspelningar och transkriptioner som är obundet till det faktiska samtalet. En annan forskare skulle med tillgång till samma material kunna replikera studien därmed inte sagt att denne skulle komma fram till exakt samma resultat. Det går inte att komma ifrån att analysarbetet är en tolkande process och kan variera mellan forskare.

Intern reliabilitet rör huruvida medlemmarna i ett forskarlag tolkar likadant (Bryman, 2002: 257). Jag utgår från ett redan transkriberat material och den interna reliabiliteten i min undersökning handlar om huruvida transkriptionerna kan ses som tillförlitliga. Jag har gått igenom grovtranskriptionerna samt kontrollerat dessa och även om det är ofrånkomligt att transkriptionerna inte kan få med alla detaljer i ett samtal menar jag att dessa är tillförlitliga när det gäller studien i något så explicit som användandet av pronomenet *man*.

Intern validitet betyder att det ska finnas god överensstämmelse mellan forskarens observationer och dennes teoretiska idéer (Bryman, 2002: 257). De observationer jag gör och de slutsatser jag drar utifrån undersökningen förankrar jag konkret i transkriptionerna. Det jag hävdar sker i samtalet visar jag exakt var och hur det sker. Därmed är mina teoretiska idéer underbyggda med observationer och konkreta förankringar i transkriptionerna.

Extern validitet rör i vilken utsträckning resultaten kan generaliseras till andra situationer (Bryman, 2002: 258). På grund av begränsat urval ses den externa validiteten som låg i min studie. Dock vill jag påpeka att CA studier inte har som mål att kunna generalisera resultat över ett större material utan det betydelsefylla inom CA är det faktum att en liten del av världen undersöks i syfte att få ett grepp om hur den fungerar (Sidnell, 2010: 1).

Genom att studera kommunikation ur nya aspekter strävar forskningen efter att bygga upp mer generell uppfattning och denna studie är ett litet steg på vägen. Jag argumenterar för att denna kvalitativa studie ska påvisa mönster i det journalistiska utövandet samt inspirera andra att göra liknande undersökningar som i längden kan mynna ut i ny kunskap och förståelse om kommunikation.

5. Analys

I detta kapitel redogörs för resultatet av analysen av materialet. I undersökningsmaterialet förekommer 34 *man* i 24 av journalistens turer till skillnad från *jag* som används av journalisten 30 gånger i 27 turer och *vi* som används 49 gånger i 39 turer. *Man* förekommer alltså oftare än *jag* men mer sällan än *vi* i journalistens turer, dock finns *vi* i fler turer än vad *man* gör. De resultat som rapporteras här är baserade på en omfattande analys av alla de fall där *man* förekommer i journalistens samtalsturer i materialet. Transkriptionsutdragen som återges i detta kapitel är till för att illustrera mer allmänna regelbundenheter. Se bilaga för transkriptionsnyckel.

Resultatet av studien påvisar att *man* har två betydande övergripande funktioner: För det första legitimerar *man* yttrandet i vilket det är placerat samt bidrar till legitimering av det journalistiska yrkesutövandet. För det andra verkar *man* inbjudande på publiken.

Att ett yttrande legitimeras innebär att yttrandet framstår som relevant och lämpligt i situationen. Legitimering av ett yttrande innebär både att yttrandet i sig är relevant samt att det görs av journalisten i sammanhanget.

Man visar sig i denna studie vara ett komplext ord med flera funktioner. Dessa funktioner är i flera fall nära sammankopplade vilket leder till att underrubrikerna i detta avsnitt till viss del går in i varandra. Underrubrikerna i detta avsnitt fokuserar på olika funktioner hos *man* samt är indikatorer på *mans* två betydande övergripande funktioner nämnda ovan. Hädanefter i detta kapitel förkortas journalisten till J och politikern till P för att underlätta läsningen och pilar markerar de rader där *man* finns i yttrandet.

5.1 Inkluderar fler och gör journalisten medansvarig

I resultatet av denna studie går det att urskilja att *man* skapar ett avstånd mellan J och yttrandet på så sätt att fler inkluderas som ansvariga för yttrandet. Detta tyder på att Claymans (2002, 2007) teori om att J arbetar för att i olika grad distansera sig från yttrandet för att på så sätt framstå som folktribun och legitimera yrkesutövandet stämmer även i denna kontext.

Det går även att urskilja att *man* har förmågan att inkludera fler ansvariga individer tillsammans med J snarare än förflyttar över ansvaret på någon annan, vilket innebär att talaren undgår att ta individuellt ansvar för yttrandet men fortfarande framstår som medansvarig för yttrandet. Att *man* förflyttar ansvaret bort från talaren samt att talaren undgår

att ta individuellt ansvar för yttrandet är något som även Moberg (1998) påpekar. De Fina (2009) menar däremot att *man* låter talaren avsäga sig ansvaret helt och därmed framstå som icke medansvarig för yttrandet. Denna studie visar att då yttrandet förankras i *man* inkluderas fler personer som ansvariga tillsammans med J snarare än förflyttar över ansvaret på någon annan så att J framstår som icke ansvarig. När yttrandet förankras i tredje part framstår dock J som icke ansvarig och ett sanningsanspråk görs. Mer om detta under rubriken ”Gör ett sanningsanspråk” nedan.

I excerpt 1 nedan tydliggörs hur J förankrar yttrandet, som är ett kritiskt påstående, i *man* och inkluderar därmed fler ansvariga för yttrandet:

Excerpt 1

164-> J1 annars så kan man få lite intrycket att det stora
165 intresset för pensionärerna i den här valrörelsen
166 handlar lite om att dom är väldigt många
167 enkommasjumiljoner

Man är i detta yttrande den som ”kan få lite intrycket” och fungerar som förankring av påståendet.

I excerpt 1 ser vi att J antar att sitt eget intryck är generaliserbart och inkluderar fler ansvariga genom att förankra yttrandet i *man*. J kan omöjligt veta vad andra personer får för intryck och ansvaret för yttrandet ligger på J men eftersom J förankrar yttrandet i *man* hävdas att fler än J själv ingår i den ansvariga parten. J talar alltså utifrån sitt eget intryck men inkluderar fler personer i detta *man* vilket presenterar J som icke ensamt ansvarig för yttrandet. Talaren antyder med *man* att det som sägs har allmännare giltighet, något som även Moberg kommer fram till i sin studie (1998: 57-58).

Vem som explicit ingår i *man* är obestämt och gränserna är otydliga för vem som inkluderas respektive exkluderas. *Man* gör alltså att J undviker att inkludera respektive exkludera personer från yttrandet. Dock refererar J till ”pensionärerna” som *dom* vilket skapar en slags motsättning mellan *man* och *dom*. Detta leder till att ”pensionärerna” som ingår i *dom* är de som inkluderas minst i *man*.

Man presenteras som den ansvariga för att yttrandet görs. Det vore inte relevant för J att tala endast utifrån sig själv i denna situation och på det här sättet kan J inkludera fler ansvariga, vilket gör att J blir mindre ansvarig än om J hade stått som ensamt ansvarig. Genom att J

inkluderar fler än sig själv i *man* gör J yttrandet till att handla om något större, något som berör fler och i större utsträckning än om det endast handlat om J och J:s eget intryck. Genom att J i excerpt 1 använder *man* istället för *jag* framstår J som att tala å fler personers vägnar vilket får J att anta positionen som representant för folket, alltså folktribun. Clayman (2002, 2007) påstår att J genom att presentera sig som folktribun kan legitimera yttranden som i längden bidrar till legitimering av det journalistiska yrkesutövandet. Eftersom *man* låter J presentera sig som folktribun legitimeras alltså yttrandet i excerpt 1.

Eftersom J fortfarande inkluderar sig själv som medansvarig till yttrandet blir J en del av detta ”större” som skapas med *man* och därmed en del av den obestämda grupp som påstår någonting. *Man* är ett sätt att tala å publikens vägnar samtidigt som J presenterar sig själv som icke ensamt ansvarig till yttrandet. På så sätt har ett avstånd skapats mellan J och yttrandet eftersom J inte ses som den enda ansvariga för yttrandet. J antyder alltså, precis som Moberg (Moberg, 1998: 57-58) menar, att det som sägs har allmänna giltighet. J är dock fortfarande inkluderad och antar därmed en position som representant (Ekström, 2008). Ett *man* där J ingår och är representant får emellertid J att framstå som mer ansvarig än ett *man* där J inte ingår, utan talar som företrädare (ibid.). I undersökningsmaterialet återfinns inga förankringar i *man* där J talar som företrädare utan J talar som representant alla gånger denne förankrar ett yttrande i *man* och inkluderar sig därmed däri. På grund av att det är otydligt vem som inkluderas i *man* är det otydligt huruvida J talar som företrädare eller representant. I materialet uppfattas dock *man* innefatta J snarare än exkludera denne. Diskussion om detta i kapitlet ”Slutsatser”. Ett *man* som företrädare hade förskjutit ansvaret bort från J eftersom denne då endast företräder, och därmed inte ingår i, den ansvariga parten.

5.2 Gör ett sanningsanspråk

I resultatet av denna studie går det att urskilja att *man* har förmågan att uttrycka särskilda sanningsanspråk som upphöjer yttrandet till högre gällande än någons individuella åsikt. I excerpt 2 nedan förankras yttrandet i en tredje part. Enligt Clayman och Heritage (Clayman, 2002, Clayman och Heritage, 2002) är förankring av ett yttrande, och därmed ansvaret, i en tredje part det enklaste sättet att åstadkomma ett avstånd mellan J och yttrandet. Den tredje parten utgörs oftast av experter eller andra professionella källor. Då framstår J som neutral och icke ansvarig för yttrandet.

Nedan följer ett utdrag som påvisar hur *man* uttrycker ett sanningsanspråk då yttrandet förankras i tredje part:

Excerpt 2

71 J2 eh kritikerna menar att en höjning med förtin
72-> öre påverkar inte biltrafiken om man ska få
73-> folk å ställa bilen då ska man upp på två
74 kronor ungefär som Miljöpartiet egentligen
75 ville innan dom kompromissa med er

Yttrandet förankras i kritikerna som är ansvarig för yttrandet och *man* är de som ”ska folk å ställa bilen” och de som ”ska upp på två kronor” för att åstadkomma det önskvärda i situationen. J säger att kritikerna menar att *man ska* göra någonting och att *man* implicit *måste* göra detta för att uppnå önskat resultat. Eftersom det är *man* som enligt tredje part måste göra något framstår det som att detta behöver göras oavsett vem som gör det vilket får yttrandet att framstå som en generell sanning bortom individuella åsikter eller politik. Explicit är det regeringen som stiftar lagar och har makten att höja bensinpriset, men *man* inkluderar här inte bara regeringen utan alla som gör anspråk på att göra något åt den miljöförstöring som bilar orsakar.

Förankring av yttrandet i tredje part och därmed även tillskrivning av ansvaret presenterar, precis som Clayman och Heritage menar (Clayman, 2002, Clayman och Heritage, 2002), J som icke ansvarig för yttrandet. I yttrandet i excerpt 2 finns ett påstående om verkligheten som hänförs till vad kritikerna har sagt. J konstruerar alltså en sanning som förankras i tredje part och beläggs med *man* som tillsammans framstår som sanning trots att referenten till *man* är otydlig och det därmed är oklart vem som egentligen *ska* och *måste* göra något.

Källan ”kritikerna” rättfärdigar påståendet och *man* skapar alltså, precis som Moberg (1998: 57-58) menar, en antydning att det som sägs har allmänna giltighet. Yttrandet framstår följaktligen som högre gällande än någons individuella åsikt och legitimerar alltså yttrandet i sig samt att yttrandet görs. *Man* har dessutom alltså förmågan att göra ett sanningsanspråk då yttrandet förankras i tredje part.

5.3 Låter publiken inkludera sig själv

Denna studie visar att en av *mans* betydande funktioner är förmågan att bjuda in publiken. *Man* uppmanar publiken att inkludera sig själva i yttrandet och därmed bli en del av den grupp som står bakom yttrandet. *Man* gör att individerna i publiken känner sig adresserade, tilltalade och manade att inkludera sig i *man*. Dessutom har *man* en egenskap att sudda ut

gränserna för vem som i olika situationer egentligen inkluderas i pronomenet. Därtill undgår J att referera till en explicit grupp och därmed inkludera och exkludera individer i/från yttrandet.

I excerpt 3 nedan kan vi se hur *man* verkar inbjudande på publiken och låter den som känner sig manad att inkludera sig göra det:

Excerpt 3

753-> J1 [men det intrycket får man inte när man
754 läser den här texten

Man är här den som yttrandet förankras i. Trots att yttrandet förankras i *man* är yttrandet J:s intryck som denne generaliserar över fler genom att använda *man* istället för *jag*. J visar, som nämnt innan, att han/hon anser att sitt eget intryck är generaliserbart över fler och är därmed inkluderande och bjuder in publiken att inkludera sig. *Man* tenderar här att inkludera publiken oavsett om de läst valmanifestet (som J fått ett intryck av) eller inte. J får det att framstå som att vem som helst som läste valmanifestet skulle få samma intryck som J. När J generaliserar sin uppfattning över fler individer framstår det som att J anser att det är givet att fler delar hans/hennes uppfattning.

I excerpt 3 talar J inte om vilka J syftar på med *man* utan det är fritt för publiken att avgöra i situationen. *Man* har, precis som Moberg (1998: 57-58) kommer fram till, en obestämd innebörd vilket innebär att den betydelse som för tillfället passar läggs in i ordet. *Man* är därmed en flexibel resurs för J då innebörden i ordet anpassas till publikens önskemål.

För att ytterligare påvisa *mans* inkluderande förmåga visas i excerpt 4 nedan hur *man* inkluderar fler än *vi*. Excerptet efterföljer en diskussion där P menar att de bägge J har missuppfattat en text i valmanifestet och förklarar vad som egentligen menas i texten.

Excerpt 4

767 J2 [men hur kan
768 ni skriva nånting som kräver sån förklaring varför
769-> ska man inte kunna läsa å förstå å så blir det rätt

I turen ovan är *man* den som ska ”kunna läsa å förstå” utan att riskera att missuppfatta. I turen tydliggörs (även genom lätt irriterat tonfall) J:s irritation över situationen. J försvarar sig implicit mot anklagelsen och legitimerar yttrandet genom att upphöja det till något generellt.

Man används här istället för *vi* eller *jag* och genom att studera hur yttrandet hade sett ut om J använt exempelvis *vi* istället synliggörs *mans* funktion i yttrandet. Ett *vi* hade avgränsat yttrandet till att gälla de bägge deltagande J som enligt P missuppfattat texten och ett *jag* hade avgränsat det till att gälla endast J2. Ett *man* gör istället att J rättfärdigar och legitimerar sin missuppfattning eftersom J genom *man* inkluderar fler som misstolkande.

Moberg (1998: 58) menar att *man* aldrig kan användas för att skapa en känsla av gemenskap. Jag hävdar att även om *man* inte kan skapa lika stark gemenskap som *vi* kan så har *man* egenskapen att kunna inkludera fler personer. Ett *man* bjuder in fler personer att inkludera sig i *man* och blir därmed en del av en större grupp. *Man* verkar dessutom inkluderande i situationen och låter J inkludera fler än vad som kan uppnås med referens till en explicit grupp. Att fler personer inkluderas i *man* förstärker legitimiteten och genom att de inkluderade individerna känner att de är en del av något större och legitimt skapas ändå en slags samhörighet mellan dem som inkluderar sig i *man*. *Man* legitimerar yttrandet i sig samt att det görs av J i större utsträckning än vad ett avgränsat *vi* gör. *Man* legitimerar dessutom mer än vad förankring i en hypotetisk, stereotyp person, en faktisk person, en tredje part samt P eller J själv åstadkommer.

5.4 Konfronterar politikern

I resultatet av denna studie går det att urskilja hur *man* används av J för att konfrontera den intervjuade politikern. Clayman och Heritage (2010) menar att J bör, utöver att presentera sig som objektiv och oberoende, agera aktiv utmanare. Med det menas att J ska vara publikens förlängda arm i utfrågningar av makthavare och ställa dessa till svars för sådant som publiken själva inte har möjlighet att fråga makthavare eller andra offentliga personer (Clayman och Heritage, 2010: 227). I resultatet går det att urskilja att en konfrontering av P åstadkoms antingen genom att använda *man* som en del i ett yttrande som framstår som sanning eller genom att tillskriva *man* makt som får *man* att förefalla högre gällande än P.

Utdraget i excerpt 5 nedan är detsamma som i excerpt 2 men påvisar här en annan förmåga hos *man*. Nedan tydliggörs hur *man* har förmågan att låta J konfrontera P:

Excerpt 5

71   J2   eh kritikerna menar att en höjning med förtinje
72->   öre påverkar inte biltrafiken om man ska få
73->   folk å ställa bilen då ska man upp på två

74 kroner ungefär som Miljöpartiet egentligen
75 ville innan dom kompromissa med er

J förankrar yttrandet i kritikerna som presenteras som ansvariga för yttrandet och *man* används av J som de som kritikerna menar bör göra något. När J använder *man* istället för *ni* (som skulle inkludera P och dennes parti) samt förankrar yttrandet i tredje part (kritikerna) skapas, som nämnt tidigare, ett sanningsanspråk där *man* framstår som den som måste göra något åt saken oavsett vem som gör det. P konfronteras av J med något som framstår som generell sanning förankrat i tredje part och förefaller vara större och högre gällande än P:s politik. *Man* är därmed den starka parten gentemot P vilket sätter press på P som ställs till svars inför detta *man*. Dessutom skapar J en motsättning mellan *er* (P och dennes parti) och Miljöpartiet och säger att det skett en kompromiss mellan de båda parterna. J säger därtill implicit att P borde ha gjort som Miljöpartiet vill för att åstadkomma det önskvärda i situationen.

I excerpt 6 finns ännu ett exempel på hur *man* målas upp som den starka parten gentemot P. SP betyder studiopublik och "xxxxXX..." innebär applåder:

Excerpt 6

1039 J1 men är det här eh en så stor förändr[ing >>
1040 SP [xxxxxxxxxxxxxxxx
1041 xxxxxxxxxxxxxxxx
1042-> J1 >> av skatterna så att man kan eh
1043 begära att ni lämnar ett besked före valet på dig
1044 låter det nu som att det inte blir nåt besked före
1045 valet

Utan att förtälja vem *man* refererar till ges *man* makt gentemot P eftersom *man* är den som kan "begära" att P och partiet lämnar ett besked före valet. *Man* är starkt och mäktigt och kan inte "önska", "vilja" utan "begära" något av P. Då *man* görs starkt genom denna makt är P och dennes politik den svagare parten eftersom detta *man* kan begära något av dem. Här ställs P till svars inför *man*. Det är inte *jag*, *vi* eller *de* som kan begära något av P utan just *man*. Det går alltså att urskilja att J konstruerar en motsättning mellan *man* och P. Ekström (2008) menar att en person som talar för andra kan göra det antingen som representant eller företrädare. Att tala som representant innebär att representera en grupp som talaren är en del av och att tala som företrädare innebär att talaren talar för en grupp som han/hon inte är en del

av. I den konstruerade motsättningen talar J för och utifrån *man*, och gör sig därmed till representant för dem som rimligen kan kräva att politikerna gör något de uppenbarligen inte avser att göra.

5.5 Skapar jämställdhet i talsituationen

Resultatet visar att den innebörd som för tillfället passar läggs in i *man*, vilket även Moberg konstaterar i sin studie (1998: 57-58). Det är alltså otydligt vilka personer som ingår i *man* och det är olika från gång till gång. Denna studie visar även att gränser mellan grupper suddas ut vilket resulterar i färre grupperingar och ett mer allmänt *man* där vem som helst kan ingå. *Man* har en förmåga att inte skilja mellan människor utan likställer dessa vilket i talsituationen bidrar till ökad jämställdhet. Individer i publiken är fria att inkludera sig själva utan att behöva dömas eller pekas ut.

I utdraget nedan tydliggörs hur *man* verkar jämställande genom att undvika att människor kategoriseras:

Excerpt 7

459   J1   [eh unga som blir arbetslösa är ofta arbetslösa
460   under kortare perioder än äldre arbetslösa å en
461->   forskare menar ju att man inte söker jobb lika
462->   aktivt om man har en arbetsmarknadspolitisk
463->   insats å att man därmed riskerar å fastna i
464   långvarig arbetslöshet

J börjar med att tala om att det är arbetslösa med arbetsmarknadspolitisk insats det rör sig om i yttrandet. J förankrar sedan yttrandet i "en forskare" som tredje part och övergår till att tala om de arbetslösa som *man* istället för exempelvis *dom*. Att återigen referera till dessa personer som "arbetslösa" är överflödigt då publiken redan vet vilka det rör sig om. Ett *dom* i denna situation hade avskilt gruppen arbetslösa från övriga människor. *Man* verkar "sympatiskt" och bidrar till att den uttalade gruppen "arbetslösa" inte blir avgränsade från resten av samhället mer än de redan är på grund av sin arbetslöshet. Ett *man* kräver dock att J först tydliggör vem han/hon refererar till för att yttrandet inte ska bli alltför otydligt för publiken.

Som tydliggjordes under rubriken "Låter publiken inkludera sig själv" ska tv-publiken känna sig inbjuden till samtalet eftersom programmet är avsett för dem. Ett *man* inkluderar i

situationen fler personer än en bestämd grupp såsom *dom* som i denna situation hade dömt, pekat ut och isolerat arbetslösa i detta *dom*. *Man* gör istället att *J* undviker att inkludera eller exkludera människor då publiken själva kan avgöra om de är en del av *man* i denna situation. Ett *man* tydliggör även att en grupp som ”arbetslösa” inte är statisk. Samhällsgrupper kan förändras och en arbetslös kan få ett jobb och en anställd kan bli uppsagd. Detta *man* kan således gälla vem som helst. *Man* har en funktion där det är otydligt var gränsen går för vem som inkluderas eller exkluderas, vilket innebär att *man* även kan inkludera den som tänker sig in i situationen men som vid tillfället inte är arbetslös. Eftersom folk inte isoleras i grupper eller pekas ut vill jag påstå att *man* till viss del bidrar till jämställdhet i situationen.

6. Slutsatser

I detta kapitel besvaras frågeställningarna och resultatet ställs i relation till tidigare forskning.

Frågeställningarna var:

1. Vad åstadkommer *man* av talsituationen?
2. Vilka återkommande mönster förekommer samt hur ter sig dessa mönster?

Resultatet av studien påvisar att *man* har två betydande övergripande funktioner: För det första legitimerar *man* yttrandet i vilket det är placerat samt bidrar till legitimering av det journalistiska yrkesutövandet. För det andra verkar *man* inbjudande på publiken.

Dessa två fenomen är nära länkade till varandra då legitimering delvis uppnås genom att journalisten presenterar sig som folktribun och därmed representant för publiken. Journalisten använder sig av publiken på olika sätt för att legitimera yttranden. Dels talar journalisten å publikens vägnar dels bjuds publiken in att inkluderas i det *man* som journalisten talar som representant för. Clayman (2002: 201) menar att det vid partiledarutfrågningar är extremt användbart att framställa sig som folktribun eftersom journalisten då kan uppfylla två professionella uppgifter samtidigt, att hålla sig neutral och att ställa aggressiva frågor utan att själv betraktas som ansvarig för dem. När journalisten ska ställa en fråga till den intervjuade måste journalisten bestämma sig för hur han/hon vill fördela ansvaret för frågan. Clayman (2002, 2007) menar att rollen som folktribun då journalisten intervjuar offentliga personer uppnås genom att frågor ställs samt saker påstås å publikens vägnar. Då journalisten påstår att publiken vill eller behöver få svar på en fråga innebär det samtidigt att denne påstår att frågan är relevant och lämplig att ställa. Med publiken presenterad som ansvarig, både för frågan i sig och att frågan ställs, har journalisten därmed presenterat yttrandet legitimt och i längden även yrkesutövandet.

I resultatet av denna studie går det att urskilja att *man* har förmågan att inkludera fler som ansvariga för yttrandet då yttrandet förankras i *man* och på så sätt förflyttas en del av ansvaret bort från journalisten och över på de andra inkluderade. Samtliga inkluderade i *man* är således medansvariga för yttrandet och journalisten framstår som icke ensamt ansvarig. Journalisten blir därmed en del av detta ”större” som skapas med *man* och därmed en del av den obestämda grupp som påstår någonting. Då journalisten förankrar ett yttrande i *man* blir det tydligt att journalisten anser att denna fråga, uppfattning eller åsikt är generaliserbar. Journalisten kan omöjligt veta vad andra personer har för uppfattningar eller åsikter utan

generaliserar sin egen uppfattning över fler personer. Då yttrandet förankras i *man* undgår talaren att ta individuellt ansvar för yttrandet. Detta är en slutsats som även Moberg drar i sin studie (1998: 57-58). Vem kan egentligen ses som ansvarig när så många delar ansvar för ett yttrande? När många ses som ansvariga, när det är diffust vem som inkluderas samt när ett yttrande upphöjs som generell sanning tycks ingen bli ansvarig för yttrandet. Åtminstone kan ingen individuell klandras. *Man* är därmed en resurs journalisten kan använda sig av för att undgå att ses som ansvarig för ett yttrande och därmed undgå att bli kritiserad för det.

Att förankra ett yttrande i *man* bör ses i relation till de tre framstående sätt vilka Clayman menar att ansvaret för ett yttrande kan fördelas på: Att ställa frågan själv och själv ses som ansvarig för yttrandet i sig samt att det ställs, tillskrivning av ansvaret till en tredje part samt tillskrivning av ansvaret till en bred publik (Clayman, 2002: 200-201). Eftersom förankring i *man* inte skjuter bort ansvaret från journalisten utan inkluderar fler ansvariga tillsammans med denne kan ett yttrande förankrat i *man* inte ses som varken journalistens, en tredje parts eller en bred publiks initiativ, utan är en avvikande form av förankring och tycks överskrida samtliga tre sätt Clayman talar om. Vanligtvis förankras yttranden som talaren vill ska verka trovärdiga i en källa, såsom tredje part.

De Fina (1995) menar att talaren med *man* helt kan avsäga sig ansvaret. Denna studie visar att när yttrandet förankras i tredje part framstår journalisten som icke medansvarig för yttrandet. Då journalisten förankrar ett yttrande i tredje part framstår det som att den tredje parten är ansvarig för yttrandet och därmed undslipper journalisten ansvaret. Även Clayman och Heritage menar (Clayman, 2002, Clayman och Heritage, 2002) att förankring av ett yttrande i tredje part presenterar journalisten som icke ansvarig för yttrandet.

Man gör dessutom ett sanningsanspråk då yttrandet förankras i tredje part. Då en tredje part påstår att *man* exempelvis ”bör göra någonting” framstår det som en generell sanning bortom individuella åsikter eller politik då det förefaller som att detta behöver göras oavsett vem som gör det. Clayman och Heritage (2002) menar att journalister ofta strävar efter att distansera sig från yttrandet och att det enklaste sättet att åstadkomma ett avstånd mellan journalisten och yttrandet är att tillskriva yttrandet, och därmed ansvaret, till en tredje part, oftast experter eller andra professionella källor.

Något som kan diskuteras är huruvida journalisten talar som företrädare eller representant (Ekström, 2008) för *man* då journalisten förankrar ett yttrande i *man*. Något som dock kan urskiljas är att *man* har en förmåga att inkludera, inte endast publiken, utan även journalisten

själv. Detta gör att journalisten antar en position som representant snarare än företrädare för den grupp som ingår i *man*.

Denna studie visar att en av *mans* betydande övergripande funktioner är förmågan att bjuda in publiken. *Man* har förmågan att låta publiken inkludera sig själva och när journalisten refererar till *man* sker ingen referering till en explicit grupp, utan till ett obestämt *man* publiken själva får avgöra om de ingår i eller inte. Med *man* kan journalisten undvika att inkludera respektive exkludera personer från yttrandet och låter istället den som känner sig adresserad och manad inkludera sig i *man*.

På grund av oändliga referenser och dess inbjudande karaktär är *man* obegränsat inkluderande på så vis att fler individer än vad talaren i situationen explicit uttrycker kan känna sig adresserade av yttrandet och inkludera sig själva i *man*. *Man* gör alltså att gränserna för vilka det refererar till och vilka som inkluderas i pronomenet suddas ut och oavsett hur tydligt talaren inkluderar eller exkluderar individer från *man* kan pronomenet ändå aldrig vara fullständigt inkluderande eller exkluderande. *Man* gör att individerna i publiken känner sig adresserade, tilltalade och manade att inkludera sig i *man* och därmed bli en del av den grupp som står bakom yttrandet. *Man* lockar alltså publiken att inkluderas och på så sätt verkar *man* inkluderande i större utsträckning än om journalisten refererat till en explicit och begränsad grupp.

Moberg (1998: 58) menar att *man* aldrig kan användas för att skapa en känsla av gemenskap. Jag påstår att även om *man* inte kan skapa lika stark gemenskap som *vi* kan så menar jag att *man* har egenskapen att kunna inkludera fler personer än vad *vi* kan. Ett *man* bjuder in fler personer att inkludera sig i *man* som därmed blir en del av en större grupp. Att fler personer inkluderas i *man* förstärker legitimiteten och genom att de inkluderade individerna känner att de är en del av något större och legitimt skapas ändå en slags samhörighet mellan dem som inkluderar sig i *man*.

Denna studie visar att *man* även kan ha en jämställande inverkan. *Man* gör att gränser mellan grupper suddas ut vilket resulterar i färre grupperingar och ett mer allmänt *man* där vem som helst kan ingå. *Man* har dessutom förmågan att inkludera publiken utan att dess individer blir stereotypifierade exempel då *man* inte skiljer mellan människor utan likställer dessa vilket i talsituationen bidrar till ökad jämställdhet. Individer i publiken är fria att inkludera sig själva utan att behöva pekats ut och isoleras i en bestämd grupp.

I resultatet av denna studie går det att urskilja hur *man* används för att konfrontera den intervjuade politikern. Clayman och Heritage (2010: 227) menar att journalisten bör, utöver att presentera sig som objektiva och oberoende, agera aktiv utmanare. Med det menas att journalisten ska vara publikens förlängda arm i utfrågningar av makthavare och ställa dessa till svars för sådant som publiken själva inte har möjlighet att fråga makthavare eller andra offentliga personer. Den intervjuade politikern ställs till svars av journalisten inför *man*. Utan att förtälja vem *man* refererar till ger journalisten *man* makt gentemot politikern genom att på olika sätt tillskriva *man* styrka. När politikern exempelvis inte vill ge ett snart besked talar journalisten om *man* som den som kan "begära" att politikern och partiet lämnar ett snart besked. Då *man* görs starkt genom denna makt är politikern och dennes politik den svagare parten eftersom detta *man* kan begära något av dem. *Man* kan även göras starkare än politikern genom att vara en del av något som förefaller vara generell sanning. Då journalisten påstår att exempelvis "forskare menar att *man* bör..." skapas ett sanningsanspråk där *man* är den som bör göra något oavsett vem som gör det. Det är inte *jag*, *vi* eller *de* som kan begära något av politikern utan just *man*. *Man* låter alltså journalisten konstruera en motsättning mellan *man* och politikern och gör sig journalisten till representant för dem som rimligen kan kräva att politikerna uppenbarligen inte avser att göra. *Man* gör att journalisten kan konfrontera politikern med ett yttrande därför att det framstår som generell sanning då det förankras i tredje part.

Sammanfattningsvis visar resultatet av undersökningen att *man* utgör en resurs som flitigt används av journalisten för att huvudsakligen legitimera och bjuda in publiken. Genom att tala å publikens vägnar samt bjuda in dessa att inkluderas antar journalisten en roll som folktribun. När fler individer inkluderas i yttrandet görs situationen till något större som gäller fler människor vilket legitimerar yttrandet. Då publiken bjuds in att delta i *man* synliggörs journalistens roll som representant för denna grupp eftersom journalisten inkluderar sig själv i gruppen. Förankring i *man* gör att journalisten undgår att förankra ett yttrande i en särskild individ eller grupp och att journalisten kan konstruera ett yttrande som framstår som sanning om det beläggs med *man*. Genom att förankra ett yttrande i *man* framstår yttrandet som sanning trots att referenten är oidentifierbar.

Med *man* riskerar journalisten inte heller att exkludera personer från yttrandet eftersom *man* har en inbjudande verkan som obegränsat bjuder in individer att inkludera sig. *Man* får olika innebörder i olika sammanhang beroende på kontexten samt vad talaren söker att uppnå vilket även tidigare forskare pekar på (Flores-Ferrán, 2009, de Fina, 1995, Iñigo-Mora, 2004, Bull

och Fetzer, 2006, Linell och Norén, 2005). Styrkan i *man* ligger just i att det är ett obestämt pronomen med oändliga referenser och *man* refererar till det som är lämpligt i situationen, både när det gäller vad journalisten explicit refererar till och vad publiken associerar till. *Man* utgör således, precis som Moberg (1998) menar, en resurs för journalisten då innebörden i ordet anpassas efter situationen och till publikens önskemål.

Eftersom gränserna för vem som ingår och inte suddas ut skapas något som framstår som ett allmänt och jämställt *man*. Genom att inkludera människor så att de känner sig delaktiga i olika frågor har publiken därmed engagerats i programmet vilket är målet eftersom programmet är skapat för denna publik. *Man* låter således journalisten utföra flera professionella uppgifter samtidigt och är en viktig tillgång i journalistikens strävan efter legitimitet som har förmågan att inkludera publiken utan att dess individer blir stereotypifierade exempel.

Undersökningen har dessutom visat att *mans* förekomst i materialet kan jämföras med förekomsten av *jag* och *vi* i materialet då samtliga dessa tre förekommer mellan trettio och femtio gånger. *Man* (34 st.) förekommer oftare än *jag* (39 st.) men mer sällan än *vi* (49 st.) i journalistens turer.

Forskningen på *man* är ännu liten och jag hävdar att vi behöver undersöka pronomenet vidare ur ett CA-perspektiv för att få ökad förståelse för ett fenomen som i denna studie visat sig vara en effektiv journalistisk resurs. Det vore intressant att studera *man* i olika situationer för att undersöka huruvida det finns likheter respektive skillnader i hur pronomenet används i olika kontexter.

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka hur journalister använder sig av det indefinita pronomenet *man* i nyhetsintervjuer, vad pronomenet *man* skapar för mening samt urskilja återkommande mönster genom en analys av partiledarintervjuer från valrörelsen 2010. Frågeställningarna är som följer: 1. Vad åstadkommer *man* i talsituationen? 2. Vilka återkommande mönster förekommer samt hur ter sig dessa mönster?

Den teoretiska ramen utgörs av den journalistiska ideologin ur ett CA-perspektiv (Conversation Analysis) tillsammans med tidigare forskning på området. Metoden baseras på CA som därmed utgör både metod och en teoretisk utgångspunkt för studien. För att undersöka pronomenet *man* är studier i bland annat den journalistiska ideologin, pronomen, tal å andras vägnar och *footing* relevanta att beakta i studien. Dessa studier har visat sig behandla olika aspekter på samma eller åtminstone snarlika fenomen och är mycket användbara för att förstå pronomenet *man*. Genom att applicera CA på institutionella samtal kan man undersöka bakomliggande regler, normer och villkor för institutionella samtal. Genom att följa CA kan man undersöka hur makt, dominans och asymmetriska resurser förhandlas i samtalet, vilka makttekniker och strategier talare använder sig av i olika situationer samt om det finns generella mönster och asymmetrier i olika former i samtal. Man kan dessutom undersöka hur journalisterna arbetar för att upprätthålla sin legitimitet (Ekström, 2007). Språkliga val säger något om den journalistiska ideologin och dess värderingar och normer. Det är inte slumpen som avgör vilka ord som används i olika situationer utan varje ord är resultatet av ett val som talaren gjort. Varje språkligt val som görs i ett samtal säger således något om hur talaren förhåller sig till de normer som denne i situationen anser vara betydelsefulla. Genom att studera språket på en mikronivå kan vi förstå de normer som ligger till grund för språkliga val och i en studie i nyhetsjournalistik innebär det att vi kan förstå journalistikens normer på makronivå.

Resultatet av denna studie synliggör att *man* är en resurs som flitigt används av journalisten. *Man* har två betydande övergripande funktioner: För det första legitimerar *man* yttrandet i vilket det är placerat samt bidrar till legitimering av det journalistiska yrkesutövandet. För det andra verkar *man* inbjudande på publiken. Att ett yttrande legitimeras innebär att yttrandet framstår som relevant och lämpligt i situationen. Legitimering av ett yttrande innebär både att yttrandet i sig är relevant samt att det görs av journalisten i sammanhanget.

Man visar sig i denna studie vara ett komplext ord med flera funktioner: Förankring av yttrandet i *man* inkluderar fler ansvariga jämte journalisten. *Man* gör ett sanningsanspråk då yttrandet förankras i en tredje part och presenterar journalisten som icke ansvarig. *Man* låter publiken inkludera sig själv i yttrandet och därmed bli en del av den grupp som står bakom yttrandet. Då publiken bjuds in att delta i *man* synliggörs journalistens roll som representant för denna grupp eftersom journalisten inkluderar sig själv i gruppen. Genom att tala å publikens vägnar samt bjuda in dessa att inkluderas antar journalisten en roll som folktribun. *Man* låter dessutom journalisten konfrontera politikern med något som förefaller vara generell sanning samt skapar en jämställdhet i talsituationen. *Man* gör att gränserna för vem som ingår och inte suddas ut vilket resulterar i färre grupperingar och något som framstår som ett allmänt och jämställt *man* där vem som helst kan ingå. Med *man* riskerar journalisten inte heller att exkludera personer från yttrandet eftersom *man* har en inbjudande verkan som obegränsat bjuder in individer att inkludera sig. *Man* låter således journalisten utföra flera professionella uppgifter samtidigt och är en viktig tillgång i journalistikens strävan efter legitimitet. *Man* är alltså en flexibel resurs vilkens innebörd bestäms av situationen och som har förmågan att inkludera publiken utan att dess individer blir stereotypifierade exempel.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

<http://www.ne.se> (<http://www.ne.se/indefinita-pronomen>, 2010-10-29)

(<http://www.ne.se/deixis>, 2010-11-23)

<http://www.svt.se> (http://svt.se/2.129956/valet_2010, 2010-11-09)

Tryckta källor

Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.

Bull, Peter och Fetzer, Anita (2006) "Who are *we* and who are *you*? The strategic use of forms of address in political interviews", *Text and talk* 26(1): 3-37.

Clayman, Steven (1992) "Footing in the achievement of neutrality: the case of news-interview discourse". I Drew, Paul och Heritage, John (red.) *Talk at Work. Interaction in Institutional settings*. Cambridge: Cambridge University Press.

Clayman, Steven (2007) "Speaking on behalf of the public in broadcast interviews". I Holt, Elizabeth och Clift, Rebecca (red.) *Reporting Talk. Reported Speech in Interaction*.

Clayman, Steven (2002) "Tribune of the people: Maintaining the legitimacy of aggressive journalism", *Media Culture Society* 24(2): 197-216.

Clayman, Steven och Heritage, John (2010) *Talk in Action. Interactions, Identities, and Institutions*. Chicester: John Wiley And Sons Ltd.

Clayman, Steven och Heritage, John (2002) *The News Interview. Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.

De Fina, Anna (1995) "Pronominal choice, identity, and solidarity in political discourse", *Text - Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse* 15(3): 379-410.

Deuze, Mark (2005) What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered, *Journalism* 6(4): 442-464.

Ekström, Mats (2007) "Conversation Analysis in Journalism Studies", *Journalism studies* 8(6): 964 – 973.

- Ekström, Mats (2008) *Individuals, Representatives and Deputies: Talk on Behalf of Positions in Broadcast Political Interviews* (Paper presented at the Ross Priory Conference, Scotland September 2008).
- Ekström, Mats, Kroon, Åsa och Nylund, Mats (2006) *News from the Interview Society*. Göteborg: Nordicom.
- Ekström, Mats och Larsson, Larsåke (2010) *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Flores-Ferrán, Nydia (2009) "Are you referring to me? The variable use of UNO and YO in oral discourse", *Journal of Pragmatics* 41(9):1810-1824.
- Goffman, Erving (1981) *Forms of Talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart och Wadbring, Ingela (2008) *Massmedier: press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. Stockholm: Ekerlids förlag.
- Hutchby, Ian (2006) *Media Talk. Conversation Analysis and the Study of Broadcasting*. Maidenhead: Open University Press.
- Íñigo-Mora, Isabel (2004) "On the use of the personal pronoun *we* in communities", *Journal of Language and Politics* 3(1): 27-52.
- Linell, Per and Norén, Kerstin (2005) "Vad man kan göra - om den dialogiska bestämningen av pronomens användningsbetydelser". I Bäcklund, Ingegärd m.fl. (red.) *Text i arbete/Text at work. Festskrift till Britt-Louise Gunnarsson*. Uppsala: ASLA och Institutionen för nordiska språk.
- Moberg, Ulla (2010) "Analys av samtal". I Ekström, Mats och Larsson, Larsåke (red.) *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Moberg, Ulla (1998) "Språkbruk och interaktion i en svensk pingstförsamling. En kommunikationsetnografisk studie". *Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet* 45. Uppsala.

Bilagor

Transkriptionsnyckel

Här presenteras den transkriptionsnyckel som används inom CA.

(.)	paus kortare än 0.5 sekunder
(2.5)	paus som varar 2.5 sekunder
[prat]	överlappande prat
= =	yttrandena sammanbinds utan paus
-	den talande avbryter sig
<u>prat</u>	understrukna ord markerar hörbar betoning
.prat	inandning föregår ord
hh/.hh	utandning respektive inandning
°prat°	uttalas med svag röst
(ohb eller ins)	ohörbart tal eller inaudible speech
>>	repliken fortsätter på ny rad
PRAT	versaler anger högre ljudstyrka
ja:	förlängning av vokal
ja::	ytterligare förlängning av vokal
<prat>	långsammare prat
>prat<	snabbare prat
xxxxXX	applåder